

UDK: 32-05 (497.1 Brioni) “1977”
Historijska građa

KO ĆE NASLIJEDITI DŽEMALA BIJEDIĆA? RAZGOVOR CVIJETINA MIJATOVIĆA I EDVARDA KARDELJA NA BRIONIMA 27. JANUARA 1977. GODINE

Husnija Kamberović
Institut za istoriju, Sarajevo

Apstrakt: U ovom radu se objavljuje razgovor što su ga 27. januara 1977. vodili Edvard Kardelj i Cvijetin Mijatović o nasljedniku Džemala Bijedića na dužnosti predsjednika Saveznog izvršnog vijeća. U uvodnom dijelu se ukazuje na ličnosti koje su obavljale tu dužnost od kraja Drugog svjetskog rata do 1977. godine (Josip Broz Tito, Petar Stambolić, Mika Špiljak, Mitja Ribičič, Džemal Bijedić), te ukratko ukazuje na okolnosti pod kojima su izabrani na tu dužnost. U nastavku se objavljuje sadržaj razgovora između Kardelja i Mijatovića, iz kojega se može vidjeti kakvi su se sve potezi vukli u pozadini oficijelne političke scene. Također se može vidjeti kakva je stvarna uloga najviših državnih institucija, kao što je Predsjedništvo SFRJ, ali i uloga pojedinih republičkih rukovodstava Saveza komunista, koja su donosila presudne odluke o kadrovskim pitanjima na jugoslavenskoj razini pred kraj Titove ere.

Ključne riječi: Jugoslavija, Jugoslavenska vlada, Edvard Kardelj, Cvijetin Mijatović, Džemal Bijedić.

Abstract: This paper publishes the conversation led on the 27th January 1977 between Edvard Kardelj and Cvijetin Mijatović about Džemal Bijedić's successor on the post of president of the Federal Executive Council. In the introduction the author discusses persons who have previously performed this duty from the end of the Second World War until 1977 (Josip Broz Tito, Petar Stambolić, Mika Špiljak, Mitja Ribičič, Džemal Bijedić), and briefly

reviews the circumstances under which they were elected to this office. Further on he publishes the content of the conversation between Kardelj and Mijatović, from which we can see all the moves that were carried out behind the official political scene. We can also see the genuine role played by the highest state institutions, such as the Presidency of the SFRY, but also the role of individual republican authorities of the League of Communists, which made crucial decisions about personnel issues on the Yugoslav level at the end of Tito's era.

Key words: Yugoslavia, Yugoslav government, Edvard Kardelj, Cvijetin Mijatović, Džemal Bijedić

Nakon tragične pogibije Džemala Bijedića 18. januara 1977. otvoreno je pitanje izbora novog jugoslavenskog premijera. Konsultacije su trajale tokom januara i februara, a završene su izborom Veselina Đuranovića, koji je bio šesti premijer socijalističke Jugoslavije.

Prvi premijer socijalističke Jugoslavije bio je Josip Broz Tito. On je prvo bio predsjednik ratne jugoslavenske vlade, koja je pod nazivom Nacionalni komitet oslobođenja Jugoslavije ustanovljena na Drugom zasjedanju AVNOJ-a 30. novembra 1943. godine. Tito je bio i predsjednik Privremene narodne vlade, koja je funkcionirala od 7. marta 1945. do 31. januara 1946. godine. Ova je Vlada bila rezultat dogovora Tita i Šubašića i njome je prekinut dotadašnji paralelizam u postojanju jedne jugoslavenske vlade u izbjeglištvu i vlade pod partizanskim vodstvom u zemlji. Pored Tita kao predsjednika Vlade i ministra odbrane, u ovoj Vladi su bili još Milan Grol – potpredsjednik, Edvard Kardelj – potpredsjednik i ministar za Konstituantu, dr. Ivan Šubašić – ministar vanjskih poslova, dr. Josip Smodlaka, dr. Juraj Šutej – ministri bez portfelja, Vlada Zečević – ministar unutarnjih poslova i Frane Frol – ministar pravosuđa.

Nakon donošenja prvog Ustava Jugoslavije 31. januara 1946. formirana je 2. februara 1946. nova Vlada, čiji je predsjednik ponovo bio Josip Broz Tito. Uz poziciju predsjednika, Tito je i u ovoj Vladi obavljao i dužnost ministra narodne odbrane. Vladu su činili još dva potpredsjednika i 18 ministara. Prilikom prve reorganizacije u aprilu 1950. ova je Vlada umjesto 18 dobila 28 ministara, da bi u aprilu 1951. došlo do još jedne rekonstrukcije.

Ustavnim zakonom od 13. januara 1953. izvršene su izmjene u karakteru i sastavu Vlade. Naime, tim je zakonom uvedena funkcija predsjednika Republike, a umje-

sto Vlade FNRJ uvedeno je Savezno izvršno vijeće. Na temelju tog zakona Tito je 14. januara 1953. izabran istodobno i za predsjednika Republike i Saveznog izvršnog vijeća. Novo Savezno izvršno vijeće je brojalo 38 članova.

Nova reorganizacija Vlade izvršena je u aprilu 1958, kada su, pored 29 članova Saveznog izvršnog vijeća, u Kabinet ušli i predsjednici republičkih izvršnih vijeća. Tito je još uvijek obavljao dužnost predsjednika Republike i predsjednika Saveznog izvršnog vijeća.

Prema odredbama Ustava iz 1963, dužnost predsjednika Republike odvojena je od dužnosti predsjednika Saveznog izvršnog vijeća. Nakon što je Tito 30. juna 1963. po četvrti put izabran za predsjednika Republike, izabrano je i novo Savezno izvršno vijeće, prvo u kojemu on nije bio predsjednik. Tada je za drugog po redu premijera u historiji socijalističke Jugoslavije izabran Petar Stambolić, koji je tu dužnost obavljao do 17. maja 1967. godine.¹

Treći premijer po redu u historiji socijalističke Jugoslavije bio je Mika Špiljak, koji je tu dužnost obavljao od 17. maja 1967. do 17. maja 1969. godine.² Nakon toga je mandat preuzeo Mitja Ribičič (premijer od 17. maja 1969. do 30. jula 1971),³ a potom je na tu dužnost došao Džemal Bijedić.⁴

¹ Petar Stambolić rođen je 1912. u selu Brezova kod Ivanjice. Poslije Drugog svjetskog rata obavljao je sve vodeće funkcije: bio je savezni ministar poljoprivrede, potom politički sekretar CKSK Srbije 1948-1957, predsjednik Savezne skupštine (1957-1963), predsjednik SIV-a (1963-1967), zatim 1968. opet kratko vrijeme predsjednik CKSK Srbije. Kasnije je bio član Predsjedništva SFRJ. Umro je 2007. godine.

² Mika Špiljak rođen je 1916. u Sisku, a poslije Drugog svjetskog rata bio je jedno vrijeme sekretar Gradskog komiteta SK Hrvatske u Zagrebu, potom predsjednik Izvršnog vijeća Sabora SR Hrvatske. S te dužnosti je 1967. postao predsjednik SIV-a. Kasnije je bio predsjednik Vijeća Saveza sindikata Jugoslavije i predsjednik Predsjedništva SFRJ. Umro je u Zagrebu 2007. godine.

³ Mitja Ribičič rođen je u Trstu 1919, a poslije Drugog svjetskog rata bio je član Vlade SR Slovenije i zastupnik u Skupštini Slovenije i u Skupštini Jugoslavije. Nakon odlaska sa pozicije predsjednika SIV-a 1971. bio je član Predsjedništva SFRJ, a 1982-1983. bio je i predsjednik Saveza komunista Jugoslavije. Zbog sumnji da je kao pripadnik OZNE pred kraj Drugog svjetskog rata sudjelovao u masovnim ubojstvima u Sloveniji, Državno odvjetništvo Slovenije protiv njega je 2005. bilo podiglo optužnicu, koja je zbog nedostatka dokaza odbačena.

⁴ Džemal Bijedić rođen je 1917. u Mostaru. Poslije Drugog svjetskog rata obavljao je razne dužnosti u Mostaru, Sarajevu i Beogradu. Bio je predsjednik Skupštine SRBiH od 1967. do 1971, a od 1971. u dva je navrata bio predsjednik SIV-a. Poginuo je 1977. prilikom pada aviona u blizini Kreševa, u središnjoj Bosni.

Jedino je izbor Tita i Petra Stambolića prolazio bez većih političkih potresa, dok se svaki naredni izbor predsjednika vlade odvijao u atmosferi oštrih političkih debata između pojedinih republičkih elita. Nakon što je Mika Špiljak izgubio podršku hrvatskog političkog vodstva, krajem 1968. i početkom 1969. godine započele su oštre debate o tome ko će zauzeti poziciju predsjednika SIV-a. O tome se razgovaralo najprije na sjednicama Izvršnog biroa Saveza komunista Jugoslavije i zauzet je stav da se bira nova vlada, jer ova, na čelu sa Mikom Špiljkom kao predsjednikom i Kirom Gligorovim kao potpredsjednikom, očito nema podršku Hrvatske, a i nekih drugih republika. Tito je, kao predsjednik Republike, bio u obavezi konsultirati kandidate. Među kandidatima za mandatara odmah su se spominjali Stane Kavčić iz Slovenije i Mika Tripalo iz Hrvatske, ali je nakon niza političkih debata na tu poziciju izabran Mitja Ribičič. Krajem 1970. došlo je do ozbiljne krize u radu SIV-a, što se pokazalo na primjeru ostavke Nikole Miljanića, potpredsjednika SIV-a zaduženog za ekonomska pitanja zbog razilaženja sa Ribičičem i ostalim ministrima u vezi s devalvacijom dinara i ostalim mjerama stabilizacionog programa.⁵ Miljanića je na poziciji potpredsjednika SIV-a zamijenio dr. Jakov Sirotković, koji je tu dužnost obavljao i u Bijedićevoj vladi.⁶

Ribičičeva vlada ubrzo je izgubila podršku, pa su otvorene oštre političke debate o novom premijeru. Josip Broz Tito je pokušavao na tu poziciju dovesti Savku Dabčević-Kučar,⁷ Miku Tripala ili Marka Nikezića.⁸ Većina naučnika i tadašnjih političkih aktivista je saglasna u stavu da se iza Titova pokušaja da na poziciju pred-

⁵ AJ, CKSKJ (507), IV/126, Trideset sedma sjednica Izvršnog biroa Predsjedništva SKJ, 17. novembar 1970.

⁶ Dušan Dragosavac, *Zbivanja i svjedočenja* (razgovore vodio Stevo Ostojić). Zagreb: 1985, 40-46.

⁷ Savka Dabčević-Kučar piše da joj je u pauzi proširene sjednice Izvršnog biroa Predsjedništva SKJ održane 17. maja 1971. u Karađorđevu Josip Broz ponudio mjesto mandatara: "U prvoj stanci prilazi mi, uzima me pod ruku, izdvaja iz skupine i vodi u vrt ispred zgrade u kojoj zasjedamo (...) Kad smo odmaknuli cvijetnom stazicom malo dalje od zgrade, tek toliko da nas niko ne može čuti, on mi, potpuno neočekivano kaže: kako bi mi predložio da ja prihvatim prazno mjesto predsjednika SIV-a! To mi djeluje kao bomba (...) Osjećam hoće me skloniti iz Hrvatske. Miko je već u Beograd, sad i ja! Brzo pribirem sve argumente koje mogu ponuditi, jer ne pada mi na pamet da to prihvatim. (...) Sad sam sigurna – želi me kratkim bezbolnim postupkom maknuti iz Hrvatske." Odbila je tu ponudu. (Savka Dabčević-Kučar, *1971: hrvatski snovi i stvarnost*. Zagreb: Interpublic, 621-622).

⁸ Tito je već tada nudio mandat i Nikeziću, mada je on malo prije toga došao na čelo Saveza komunista Srbije. Nikezić je tada imao 47 godina, "...ni mlad, ni star (...) a ipak njegov do-

sjednika SIV-a dovede nekoga od vodećih političkih lidera iz Srbije ili Hrvatske krije njegova namjera da oslabi republičke nacionalne pokrete pomjerajući ih u federalne institucije.⁹ Tripalo je nakon toga ipak ušao u Predsjedništvo SFRJ, ali je i dalje zadržao čvrstu vezu sa hrvatskim političkim rukovodstvom s kojim je koncem 1971. i uklonjen s političke scene.

Nakon dugih i često vrlo mučnih diskusija u raznim političkim forumima, Tito je 25. juna 1971. godine zvanično povjerio Džemalu Bijediću mandat za sastav novog Saveznog izvršnog vijeća.¹⁰

Nakon toga Bijedić je obavio niz konsultacija po svim republikama o sastavu Saveznog izvršnog vijeća. Konačno, na prvoj sjednici Predsjedništva SFRJ 29. jula 1971. podržan je raniji Titov prijedlog o Bijediću kao mandataru, a na zasjedanju Vijeća naroda i Društveno-političkom vijeću Savezne skupštine 30. jula Bijedić je održao nastupni govor i predložio novi sastav Vlade, što su oba vijeća Skupštine podržala. Bijedićeva vlada, sukladno Zakonu o SIV-u, brojala je 22 člana (po tri člana iz svake republike i po dva iz autonomnih pokrajina). Na sjednici Vijeća naroda Savezne skupštine 16. novembra 1971. Bijedić je predložio izmjene Zakona o SIV-u, kako bi se otvorila mogućnost da svaka republika umjesto tri predloži po četiri člana u SIV.¹¹ Na temelju prihvaćenih izmjena tog zakona, na zasjedanju Savezne skupštine 2. i 3. decembra 1971. Vlada je proširena sa šest novih članova.¹²

lazak simboliše promenu.” (“Portreti savremenika: Marko Nikezić. Za pravu meru”, *Borba*, 31. decembar 1968 – 1. i 2. januar 1969, str. 3).

⁹ Sabrina P. Ramet, *Tri Jugoslavije. Izgradnja države i izazov legitimacije 1918.-2005.* S engleskog prevele Vesna Racković i Mirjana Valent, Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga, 2009, 318; Američka CIA je početkom 1967. primjećivala da je Tito “...u partijske i državne republičke organe uveo veliki broj mlađih ljudi, verovatno u nadi da će na taj način oslabiti partikularističke ideje (...) Mlađi ljudi koji pripadaju establišmentu i koji su vaspitavani u nezavisnoj Jugoslaviji po svoj prilici će verovati da ekonomske i političke vrednosti jedinstvene federacije nadjačavaju emocionalnu privlačnost secesije. Ova strategija do sada, kako se čini, funkcioniše.” (*Dokumenta CIA o Jugoslaviji 1948-1983*. Pripredio Momčilo Pavlović, Beograd, Službeni glasnik, 2009, 215). Pokazat će se da je Tito, koji je sredinom 1960-ih doista podmladio kadrove u republičkim strukturama Partije i države, početkom 1970-ih morao poduzeti sličan korak, samo znatno otvorenije smjenjujući dotadašnja rukovodstva koja su došla do pozicija republičkih moći sredinom 1960-ih godina.

¹⁰ Arhiv Jugoslavije, Kabinet predsjednika Republike, Idejna strujanja (II-4a).

¹¹ “Džemal Bijedić: Zašto treba povećati sastav Vlade”, *Oslobođenje*, 17. novembra 1971, str. 5.

¹² “Novi članovi SIV-a”, *Oslobođenje*, 4. 12. 1971, str. 4.

Tokom 1972. napravljen su nove izmjene u Vladi, kada je umjesto Mirka Tepavca u Vladu ušao Miloš Minić. Krajem 1972. formiran je novi Savezni sekretarijat za tržište i cijene,¹³ a početkom 1973. došlo je do još nekih manjih izmjena u sastavu Vlade.¹⁴

Nakon ovih rekonstrukcija u prvom mandatu, Bijedić je uspješno priveo kraju svoj prvi i sredinom 1974. od Josipa Broza dobio drugi mandat, koji je također dobio u uvjetima oštih debata u federaciji u vezi s novim ustavnim amandmanima i donošenjem novoga ustava. Očito naoružan iskustvom iz 1970. i 1971, kada se, nakon iskustva sa Mikom Špiljakom i Mitjom Ribičićem, koji su na funkciji predsjednika SIV-a bili po dvije godine, a i njih proveli u teškim polemikama sa republičkim vladajućim elitama, Tito je ovoga puta odlučio zaigrati “demokratski” i odmah na početku debata o novim saveznim funkcionerima jasno iznio svoj stav – Džemal Bijedić je njegov kandidat za predsjednika SIV-a, a imena ostalih članova Vlade prepušta Bijediću. Zapravo, kada su koncem 1973. pokrenute diskusije o novoj raspodjeli federalnih funkcija, jedino se nije raspravljalo o tri pozicije: poziciji predsjednika SIV-a, ministra odbrane i ministra vanjskih poslova. Na sjednici Izvršnog biroa Predsjedništva SKJ 21. novembra 1973, na kojoj je otvorena diskusija o budućim kadrovskim rješenjima u federaciji, vispreni i Titu do krajnosti odani Stane Dolanc, koji je predsjedavao sjednicom, odmah je na početku kazao da je Titov prijedlog da Izvršni biro ima 12 članova sa pet sekretara, te da Džemal Bijedić i dalje ostane predsjednik SIV-a, Nikola Ljubičić sekretar za narodnu odbranu, a Miloš Minić sekretar za vanjske poslove, dok bi se o ostalim pozicijama moglo i dalje diskutirati.¹⁵

Nakon što je u krugu najviših partijskih krugova odlučeno o Bijediću kao novom/starom mandataru, slijedila je uobičajena procedura dobivanja suglasnosti svih republika, što je prošlo bez ikakvih primjedbi, nakon čega je Konferencija SSRN Bosne i Hercegovine na Titov prijedlog utvrdila ime Džemala Bijedića kao kandidata za mandatara Saveznog izvršnog vijeća. Formalno je Predsjedništvo SFRJ na sjednici od 4. marta 1974, na prijedlog J. B. Tita, a uz prethodno postignutu suglasnost svih republika i pokrajina, imenovalo Bijedića mandatarom,¹⁶ a Saveznu konferenciju

¹³ “SIV. Novi savezni sekretarijat”, *Oslobođenje*, 7. decembra 1972, str. 3.

¹⁴ “U saveznoj skupštini zasjedalo svih pet domova”, *Oslobođenje*, 8. marta 1973, str. 3.

¹⁵ AJ, CKSKJ, IV/230, Magnetofonske beleške sa sednice Izvršnog biroa Predsedništva SKJ, Beograd, 21. novembra 1973.

¹⁶ Odluka Predsjedništva SFRJ: Džemal Bijedić kandidat za predsjednika SIV-a.” *Oslobođenje*, 5. marta 1974, str. 1.

ju SSRN na sjednici 6. marta 1974. o tome je obavijestio Mitja Ribičič, nakon čega je prihvaćen taj prijedlog.¹⁷

Bijedić je u ekspozeu pred Saveznom skupštinom 17. maja 1974. govorio o programu Vlade i predložio njen sastav. Ovom je Vladom Bijedić predsjedavao do smrti u januaru 1977. godine.

Nakon Bijedićeve pogibije otvorile su se ponovo debate oko izbora novoga jugoslavenskog premijera. Bijedića je naslijedio Veselin Đuranović,¹⁸ ali se ni do ovoga izbora nije došlo lahko, jer su debate o tome bile prilično oštre. O tome svjedoči i razgovor što su ga desetak dana nakon Bijedićeve pogibije na Brionima vodili Cvijetin Mijatović i Edvard Kardelj. Radi se o dvije tada jako moćne političke ličnosti: obojica su bili članovi Predsjedništva SFRJ. Edvard Kardelj bio je jedan od najbližih saradnika Josipa Broza,¹⁹ a Cvijetin Mijatović tada jedan od najmoćnijih kadrova iz Bosne i Hercegovine.²⁰

Iz ovoga razgovora možemo vidjeti kakvi su se sve potezi vukli u pozadini oficijelne političke scene. Dva člana Predsjedništva sasvim legitimno razgovaraju o konsultacijama za izbor budućega mandataru Savezne vlade, ali vidimo i da svaki od njih ima svoje informatore koji ih obavještavaju o događajima kojima sami nisu mogli prisustvovati. Iz ovoga razgovora se, također, može vidjeti kakva je stvarna uloga

¹⁷ "Socijalistički Savez i predstojeći izbori." *Oslobođenje*, 7. marta 1974, str. 3.

¹⁸ Veselin Đuranović rođen je 1925. u Danilovgradu. Prije dolaska na dužnost saveznog premijera obavljao je dužnost predsjednika CSSK Crne Gore (od 1968. do 1977). Poslije završetka mandata na poziciji saveznog premijera (1982) obavljao je dužnost predsjednika Predsjedništva SR Crne Gore (1982-1983). Bio je i predsjednik Predsjedništva SFRJ. Umro je 1997. godine.

¹⁹ Edvard Kardelj rođen je u Ljubljani 1910. Poslije Drugog svjetskog rata obavljao je dužnosti potpredsjednika Savezne vlade od 1945. do 1963, bio je od 1948. do 1953. i ministar vanjskih poslova, potom predsjednik Savezne skupštine i član Predsjedništva SFRJ. Umro je 1979. u Ljubljani.

²⁰ Cvijetin Mijatović rođen je 1913. u Loparama. Poslije Drugog svjetskog rata neprestano je obavljao visoke partijske, diplomatske i državničke dužnosti. Bio je politički sekretar, a kasnije i predsjednik CKSKBiH, član Izvršnog biroa Predsjedništva SKJ, član Predsjedništva i predsjednik Predsjedništva SFRJ. Jedno vrijeme je bio i ambasador SFRJ u Moskvi. Zbog izuzetno oštrog i protitoistički orijentiranoga govora na IV plenumu 1966. neki su ga smatrali "intelektualnim pretorijancem iz koncentričnih krugova Velikog vođe." Ključna je politička ličnost koja je u drugoj polovici 1960-ih godina pokrenula proces skidanja hipoteke ustaštva sa hrvatskog stanovništva iz zapadne Hercegovine, a imao je i veliku ulogu u procesu afirmacije muslimanskog nacionalnog identiteta. Umro je 1993. u Beogradu.

najviših državnih institucija, kao što je Predsjedništvo SFRJ, ali i uloga pojedinih republičkih rukovodstava Saveza komunista, koja su, očito je, donosila presudne odluke o kadrovskim pitanjima na jugoslavenskoj razini pred kraj Titove ere.

Iz ovoga razgovora vidi se da je odmah nakon Bijedićeve pogibije Tito o budućem mandataru razgovarao sa Kardeljom, te da je među kandidatima za premijera Tito imao u vidu i Branka Mikulića. Možemo, također, vidjeti da je Tito računao i na nekoga iz Srbije, ali da je, ipak, prednost davana predstavnicima Crne Gore ili Makedonije, iz prostog razloga što iz tih republika do tada niko nije preuzimao dužnost saveznog premijera. Takvo je mišljenje zastupao i Kardelj, ali je Mijatović smatrao da bi svi, osim Bosne i Hercegovine, trebali imati priliku kandidirati svoje kadrove za tu dužnost. Prema Mijatovićevom mišljenju, Bosna i Hercegovina je već imala dva mandata, ali bi, ukoliko dođe do "velikog zatezanja" između ostalih republika, Bosna i Hercegovina mogla insistirati da njen kandidat ponovo zauzme premijersku poziciju do istaka mandata na koji je bio izabran Džemal Bijedić.

Iz razgovora, također, možemo vidjeti šta su Kardelj i Mijatović mislili o drugim mogućim kandidatima (Kiro Gligorov,²¹ Miloš Minić,²² Vidoje Žarković,²³ Veselin Đuranović, Vojo Srzentić, Dobroslav Čulafić, Aleksandar Grličkov²⁴). Zanimljivo je da je Mijatović tada nagovijestio i mogućnost aktiviranja ideje o "...stvaranju političkog centra zemlje, odnosno reorganizacija vrha, pa da onda taj vrh i kongres priprema, da i tu nema razloga čekati, pa ne moramo ni kongres čekati, jer ćemo izgubiti na vremenu, a ne znamo šta nas čeka." Mada nije posve jasno na šta je Mijatović mislio, ovo bi mogla biti potvrda teze da su u Jugoslaviji, počevši od 1975, uz

²¹ Kiro Gligorov rođen je 1917. u Štipu. Poslije Drugog svjetskog rata obavljao je niz dužnosti u Jugoslavenskoj federaciji. U nekoliko navrata bio je savezni ministar i potpredsjednik Vlade, a od 1974. do 1978. bio je predsjednik Savezne skupštine Jugoslavije. Izabran je 1991. za prvog predsjednika Republike Makedonije. Živi u Skoplju.

²² Miloš Minić rođen je 1914. u selu Preljini kod Čačka. Tokom 1950-ih i 1960-ih obavljao je dužnost predsjednika Vlade SR Srbije, a od 1972. do 1978. bio je jugoslavenski ministar vanjskih poslova. Umro je u Beogradu 2003. godine.

²³ Vidoje Žarković rođen je 1927. u selu Nedajno kod Plužina. Poslije Drugog svjetskog rata obavljao je niz dužnosti u Crnoj Gori. Od 1967. do 1969. bio je predsjednik Izvršnog vijeća SR Crne Gore, a od 1969. do 1974. bio je predsjednik Skupštine SR Crne Gore. Poslije toga obavljao je niz dužnosti u Savezu komunista u Beogradu i Podgorici. Umro je 2000. godine u Boegradu.

²⁴ Aleksandar Grličkov rođen je 1923. u Štipu. Profesor je Skopskog i Beogradskog univerziteta. Bio je član Izvršnog vijeća SR Makedonije i SIV-a, ali se više bavio teorijskim radom nego praktičnom politikom.

Tita ključne političke odluke donosila tzv. Četvorica koordinatora, što je u izvjesnoj mjeri marginaliziralo zvanične državne institucije.²⁵ Ali, za donošenje dalekosežnijih zaključaka to bi valjalo još detaljnije istražiti.

Kazat ćemo nešto o samoj bilješci. Ona se nalazi u ostavštini Cvijetina Mijatovića, koja se čuva u Arhivu Tuzlanskog kantona u Tuzli. Cvijetin Mijatović je tu bilješku sačinio odmah nakon razgovora sa Kardeljom. Rukopis je na nekoliko mjesta teško čitljiv, a mnoga su imena navođena ili samo inicijalima ili su jednostavno skraćena. Radi lakšeg razumijevanja mi smo načinili neke intervencije u tekstu, a te dopune smo stavili u uglaste zagrade.

Zabilješka o dužem nevezanom razgovoru sa drugom Edvardom Kardeljom 27 – I – 77, na Brionima²⁶

Razgovor je vođen o dvije osnovne teme, uglavnom o pripremama budućih sjednica saveznog savjeta za međunarodne odnose i o konsultacijama koje treba obaviti i u kojima treba učestvovati i Predsjedništvo SFRJ za postizanje dogovora o novom predsjedniku SIV-a. Budući da je ovu drugu temu već u početku počeo i otvorio sâm Kardelj, to smo o njoj prvo i opširno razgovarali i razmijenili mišljenja.

Kardelj mi je rekao da ga je Dolanc obavijestio o dogovoru s drugom Titom kako da se vrše konsultacije i da su one u toku.²⁷ Rekao je da ga je Dolanc obavijestio da je V[idoje] Žarković već u subotu bio kod druga Tita po tome, a da on, Dolanc, o tome nije znao. K[ardelj] mi pri tom rekao da je on, još u četvrtak, pred sahranu druga Džema razgovarao sa drugom Titom (na njegovo traženje) o tom pitanju. K[ardelj] mi je, ukratko, iznio sušti-

²⁵ Tzv. Četvoricu koordinatora su, navodno, činili Stane Dolanc, Petar Stambolić, Džemal Bijedić i Kiro Gligorov (Pero Simić, *Tito: fenomen stoljeća. Prva politička biografija*, Zagreb, Večernji posebni proizvodi, 2009, 336).

²⁶ Mijatović dosljedno piše *Brijoni*, a ne *Brioni*.

²⁷ Stane Dolanc rođen je 1925. godine. Bio je član Predsjedništva CKSKJ i prvi sekretar Izvršnog biroa SKJ (1969-1979), član Savezne vlade i ministar unutrašnjih poslova (1982-1984) i član Predsjedništva SFRJ (1984-1988). Neki su ga smatrali jednim od najmoćnijih političara poslije Tita. Umro je 1999. u Ljubljani.

nu tog razgovora. Na T[itovo] pitanje šta on [Kardelj] misli kako doći, kakvim postupkom, do kandidata za predsjednika SIV-a i imali li predloga. Pri tome T[ito] odmah rekao da misli na N. Lj.²⁸ i B[ranka] M[ikulića]²⁹ i pitao K[ardelja] šta misli o tome. K[ardelj] rekao da misli da N[ikola Ljubičić?] ne bi mogao tako uspješno, pogotovo u ovoj situaciji kad je, posebno u privredi, veliki i složen posao pred SIV-om, da vrši tu dužnost, jer u te i druge poslove SIV-a nije tako upućen – razvijao se po drugoj liniji, trebalo bi mu mnogo vremena da uđe u te probleme, a momenat je takav da to ne dozvoljava. Što se tiče drugog predloga [tj. Branka Mikulića] [Kardelj] misli da bi mogao biti [dobar], ali praktično i on otpada, jer nema smisla da ostaje samo godinu i nešto više – rješenje treba tražiti ne privremeno, nego trajnije, u najmanju ruku bar za još jedan mandat, a BiH to više ne bi mogla dobiti. Bilo bi neozbiljno ma koga čovjeka dovesti da na takvom položaju ostane samo godinu dana praktično.

Dalje je K[ardelj] predsjedniku [Titu] rekao da misli da je stvar hitna, ali da, ipak, ne treba prebrzati, jer treba solidno obaviti konsultacije i to po partijskoj i po državnoj liniji, da treba voditi računa o tome da prednost imaju Crna Gora i Makedonija (ne sjećam se je li pomenuo pokrajine) i iz određenih političkih razloga – Srbija; no, pri svemu tome, odnosno prije svega, treba tražiti najpogodniju ličnost. K[ardelj] kaže da je T[ito] bio saglasan s tim i da će preduzeti [odgovarajuće mjere] da se tako postupi. Kardelj mu [tj. Titu] je, kaže, naglasio da se konsultacije, od početka, moraju vršiti, po njegovom mišljenju, sa i preko predsjednika CK po republikama i pokrajinama, i sa Predsjednicima republ[ičkih] odn[osno] pokrajinskih, predsjedništava, a i o tome se dogovoriti sa Dolancom i Žarkovićem, da je najbolje čuti sva načelna mišljenja oko toga kakva ličnost, iz koje republike ima prednost, pa onda i konkretne personalne predloge. Sve je ovo K[ardelj] re-

²⁸ Vjerovatno se misli na Nikolu Ljubičića (1916-2005), dugogodišnjeg ministra narodne odbrane (1967-1982), te kasnije predsjednika Predsjedništva SR Srbije (1982-1984). Od 1984. do 1989. bio je član Predsjedništva SFRJ. Umro je u Beogradu 2005. godine.

²⁹ Branko Mikulić rođen je u Bugojnu 1928. godine. Bio je sekretar CKSKBiH, predsjednik Izvršnog vijeća SRBiH, a potom i predsjednik CKSKBiH, te predsjednik Saveznog izvršnog vijeća. Bio je ključna politička ličnost koja je tokom 1960-ih i 1970-ih afirmirala Bosnu i Hercegovinu kao ravnopravnu članicu Jugoslavenske federacije, te je odigrao važnu ulogu u “otvaranju” zapadne Hercegovine i afirmaciji Muslimana kao nacije. Pokazao se kao vrstan organizator Zimskih olimpijskih igara 1984. godine u Sarajevu, gdje je i umro 1994. godine.

kao Dolancu, a Žarkoviću je mislio reći poslije, u ponedjeljak, jer nije predpostavljao da će Ž[arković] već u subotu ići kod T[itaj]. Tako je ispalo kako je ispalo.

Rekao sam mu da se P[etar] S[tambolić] ljutio kad mu je Ž[arković] prenio, poslije razgovora D[olancu] sa Pr[edsjednikom Titom] da se odluka o sastanku proširenog Predsjedništva SFRJ, zakazana za subotu, mijenja, odnosno da se ta sjednica odlaže, jer je to, po Perinom mišljenju, opet prebacivanje stvari, na drugi kolosijek, odnosno opet se potiskuje Predsjedništvo SFRJ. K[ardelj] kaže: “Reci Peri da se u ovom slučaju ne brine za položaj i prestiž Predsjedništva, i ja često moram Predsjedništvo da branim od stvarnog nerazumijevanja ili iz drugih razloga podgrijavanja, ali ovdje je predviđeno ne da se Predsjedništvo potisne, nego da se ne potisne partijska linija jer se ovakva krupna pol[itička] pitanja zaista ne mogu rješavati bez uključivanja od početka SK-sta”.³⁰

Rekao sam da se čudim da je Ž[arković] bez konsultacije – prethodne – dao predlog predsjedniku, predpostavljao sam da je on sigurno to učinio – izvršio razmjenu mišljenja sa njim – Kardeljem i sa Dolancom. Peporučio sam Kardelju da se što više angažuje u predstojećim konsultacijama na vrhu. K[ardelj] rekao da je obaviješten da se danas počinju vršiti konsultacije s republikama i da će ga Dolanc zvati.

Ja iznio naša načelna stanovišta i rekao da se ona poklapaju sa njegovim, iznio [sam] naš konkretan prijedlog – Dolanca za predsjednika SIV-a i obrazložio ga, a zatim rekao i naš stav, odnosno neslaganje da prednost ima Srbija, ističući i objasnivši naš stav da mogu kandidirati sve republike i pokrajine osim BiH.³¹ I da pri svim kombinacijama prvo polazimo od značenja u predstojećem periodu funkcije predsjednika SIV-a, pa prema tome i profila, ugleda, sposobnosti i svake druge pogodnosti ličnosti koja će to biti.

K[ardelj] je ostao i dalje obrazlagao svoj stav oko Srbije, iako u daljem razgovoru stekao sam dojam, nije bio u tome tako uporan. Rekao je da, i po-

³⁰ Valja skrenuti pažnju na dio u kojemu Kardelj sugerira Mijatoviću šta da prenese Petru Stamboliću, jer može ukazivati na odnose koji su vladali između Stambolića i Mijatovića. Njih dvojica su, kako je pisao sâm Stambolić, poslije Drugog svjetskog rata bili u drugarskim odnosima (“Kad su državni sastanci u Beogradu, uveče, u mom stanu, su bili Uglješa, Cvijetin, Hasan, obavezno”, veli Stambolić), ali su se kasnije odnosi između lidera u Bosni i Hercegovini i Petra Stambolića znatno zaoštrili. (Venceslav Glišić, *Susreti i razgovori. Prilozi za biografiju Petra Stambolića*, Beograd, Službeni glasnik, 2009, 156-157).

³¹ Ovo je vrlo važno, jer omogućava da se jasnije sagledaju Mijatovićeve politički stavovi.

red mjesta koja su veoma značajna koje Srbija ima u Federaciji, ona, ipak, odavno nema predstavnike na najodgovornijim funkcijama, da s obzirom na razne okolnosti iz prošlosti i neke snage kojima ne smijemo davati hrane da je Srbija pitisnuta, da nema svoje pravo mjesto u Federaciji, odnosno treba da mi i svojom kadrovskom politikom vodimo računa o realnosti i da više dajemo podršku snagama u Srbiji koje će sprečavati zatvaranje Srbije i njeno izolovanje koje je pogodno za nacionalističke elemente i svake druge vrste podgrijavanja nezadovoljstva.

Za naš predlog (Dolanca) u početku [Kardelj je] rekao da se ne slaže, ali poslije je znatno "smekšao". Argumenti su mu bili, naročito u početku, da uviđa prednosti i razloge koji nas rukovode da predložimo Dolanca, ali da to mjesto ne treba da drži Slovenija, ona je već imala predsjednika (ja upao da to nije bio puni mandat),³² da se sa Dolancom otvara novi problem – traženje sekretara I[zvršnog] K[omiteta] koji nije lakši, nego čak i teži, da Dolanc za ovu predloženu dužnost nije najpogodniji (ne zna privredu i sistem, nagal je, voli da prengli i na brzinu da prelomi stvar, ne bi bio najpogodniji za strpljivo pregovaranje što je umio Džemo, iako je bio i on nagal, ali je imao i znanja i strpljenja i razumijevanja potrebe usaglašavanja različitih interesa). Rekao je pri tome da je za njega, Kardelja, ako se već govori o Slovencu, mnogo bolje rješenje Sergej Krajg[h]er.³³ K[ardelj] se na Krajg[h]era vraćao nekoliko puta, tvrdeći da on uopšte (kad je bilo riječ i o ličnostima iz drugih republika), ne vidi da bi neko drugi tako dobro obavljao tu dužnost kao S[ergej] Krajg[h]er. Kad sam upitao je li Kr[ajgher] dovoljno zdrav, K[ardelj] rekao da je on, Sergej, zdrav ko konj. No, Kardelj je odmah uvidio da ni Krajg[h]er ne dolazi u obzir, pored ostalog, jer je Dolanc sekretar [Izvršnog biroa Predsjedništva SKJ, pa ne bi bilo realno očekivati da dvije tako važne funkcije pripadnu kadrovima iz Slovenije].

³² Riječ je o Mitji Ribičiću, koji je bio predsjednik SIV-a od 1969. do 1971. godine.

³³ Sergej Krajgher rođen je 1914. u Postojni. Poslije Drugog svjetskog rata bio je guverner Narodne banke Jugoslavije. U razdoblju od 1967. do 1974. bio je predsjednik Skupštine SR Slovenije, a od 1974. do 1979. obavljao je dužnost predsjednika Predsjedništva SR Slovenije. Poslije toga je bio član i jednu godinu predsjednik Predsjedništva SFRJ. Od 1981. nalazio se na čelu Komisije za pitanja ekonomske stabilizacije i glavni je autor Programa ekonomske stabilizacije jugoslavenske privrede. Umro je 2001. u Ljubljani. Mnogi su taj program, koji je sadržavao puno kompromisa, smatrali tada najboljim mogućim izlazom za jugoslavensku posustalu privredu.

Ja sam ga [Kardelja] upozorio i na okolnost da Dolanc već za nešto više od jedne godine mora ići sa ove funkcije, a u tom momentu mjesto predsjednika SIV-a biće popunjeno, kao i neke druge funkcije, najvažnije u Federaciji (jer će morati pripasti drugima i za Dolanca neće biti mjesta – odgovarajućeg – u Federaciji, a to je šteta, to je još relativno [mlad] čovjek u najboljoj snazi, a afirmisana ličnost i u Jugoslaviji i van nje. Postavlja se pitanje da li nam je to pametna politika).

K[ardelj] se složio, no ipak je ponavljao da ne može poći od toga da nema druge alternative. Ja sam ga pitao da li pri tom misli i ima li predloge tih alternativa, ističući da ne tvrdim da u Jugoslaviji nema, sem Dolanca, više nikog ko bi mogao biti predsjednik SIV-a, uostalom šta bi bilo da nema Dolanca? – našli bismo nekoga, ali u ovoj situaciji, kad postoje mogućnosti sa Dolancem, zaista ne vidim, iako znam da će, pa i koga će, odprilike, predlagati, boljeg, pa ni takvog ili približno takvog rješenja. Ako bude i neko drugi, SIV će djelovati, ali imaćemo nekih dodatnih problema i u zemlji i vani, a osim toga, imaćemo, bojim se, mnogo više teškoća da se složimo oko nekih, vjerovatnih, drugih predloga nego što bismo to imali ako ostanemo na Dolancu (sve sam ovo opširnije obrazlagao, ističući da nam je neobično važno da se održi i u zemlji i u svijetu povjerenje u stabilnost i jasne stavove Jugoslavije po svim dosad zauzetim idejnim i političkim pozicijama i u unutrašnjoj i u spoljnoj politici). Rekao sam da će Dolanc brzo više ući i u privredu i u sistem, da treba svi da mu pomažemo.

K[ardelj] je s razumijevanjem slušao. Na moje pitanje ima li drugog koga u vidu i šta misli, opet, o Dolancu, na moje primjedbe i upadicu da, eto, iz Srbije ne dolazi u obzir ni prvi koji je bio pomenut,³⁴ iz razloga koji je on iznio Pr[edsjedniku Titu] ni M[iloš] M[inić] iz drugih razloga jer ga većina, a vjerovatno ni Srbija neće prihvatiti, da je Pero [tj. Petar Stambolić] meni i Vidoju [Žarkoviću] nabacivao da mogu, izgleda, biti istureni Kiro [Gligorov] i Miloš [Minić], ali, po njemu, da neće proći i da je njegov [tj. Stambolićev] kandidat Vidoje [Žarković], a poslije meni rekao da je za Dolanca a za Vidoja na mjesto Dolanca. K[ardelj] najprije rekao da ne dolazi u obzir ni Kiro, ni Minić. Pitao sam ga je li Pr[edsjednik Tito] pominjao Minića. K[ardelj] kaže da nije, vjerovatno zato što su mu se sa više strana žalili na njega, a i on, K[ardelj] je Predsjedniku [Titu] govorio o M[iniću] i njegovim nedostacima. Pominjao, isticao (meni K[ardelj]) da je M[inić] zaista

³⁴ Mijatović ga samo spominje pod inicijalima N. Lj. Vjerovatno je u pitanju general Nikola Ljubičić.

težak čovjek za saradnju, da je on opširno upozoravao i iznosio Predsjedniku [Titu] i dobre i loše M[inićeve] osobine, da je sav okupiran sobom, sve hoće da drži u rukama, pretjerano ambiciozan. Zna da je Dž[emal Bijedić] imao s njim teškoća.

K[ardelj] za Žarkovića rekao da ne dolazi u obzir, jer je nervčik [?], čovjek koji ne zna privredu. Ja sam rekao da se slažem i da je kod Ž[arkovića prisutna] uz to i jedna crta da on misli da zna privredu i sistem, u to je previše uvjeren, pa je onda to još teže u saradnji. U uslovima složene ek[onomske] i političke situacije i različitosti i šarenila interesâ.

Kardelj dalje rekao da će, možda, još neki biti za Dolanca – iako misli, inače, da naš predlog neće, uglavnom, naići na podršku, ali iz različitih motiva. “Eto, i Pero [Stambolić] Dolanca predlaže vjerovatno što bi rađe vidio nekog drugog na tom sekretarskom mjestu,³⁵ a predlaže [Vidoja] Žarkovića za sekretara na mjesto Dolanca, pored ostalog, i za to da bi eliminisao mogućnost da tu dođe B[ranko] M[ikulić].³⁶

K[ardelj] rekao da on ima u vidu jednog kandidata iz Srbije i pomenuo S. Gl., uz nekoliko pozitivnih ocjena, pored ostalog da je čist od nacionalizma, da je sposoban i razlozan, pogodan za saradnju, da je već bio u Vladi. Ja sam rekao da se slažem sa tim mišljenjem o čovjeku, ali, eto, odmah mi se nameće poređenje kako će njega, a kako Dolanca, primiti Jugoslavija i inostranstvo, jer se afirmacija jednog i drugog ne može ni porediti, a nama u ovoj situaciji to je izuzetno važno.

K[ardelj] se s tim slažio – da to, zaista, stoji.

Kad sam ja na ovu Kardeljevu tvrdnju da bi se još teže pitanje otvorilo sa upražnjavanjem mjesta sekretara, rekao da ne mislim da bi to bio tako veliki problem jer ima rješenja među istaknutim part[ijskim] funkcionerima, K[ardelj je] rekao da bi tu mogao doći B[ranko] M[ikulić], ali da ne bi prošao, ne bi bio prihvaćen. Ja sam rekao da bi se to, zaista, moglo razmotriti, a da mi se čini, u prvi mah, da bi, najvjerovatnije bio prihvaćen od većine. Eto, možda ga, u početku, ne bi prihvatila Srbija, ali vjerujem da bi ga prihvatili drugi, eto, rekao sam, mislim da bi ga prihvatila Slovenija, na šta je

³⁵ Misli se na dužnost sekretara Izvršnog biroa Predsjedništva SKJ, što je bila izuzetno utjecajna pozicija.

³⁶ Petar Stambolić je bio u prilično oštrou sukobu sa Mikulićem. Oni su se razili sredinom 1960-ih, kada je Stambolić kao savezni premijer podržavao crnogorske prijedloge o izgradnji aluminijske industrije, što mu je rukovodstvo Bosne i Hercegovine na čelu sa Mikulićem, koje je namjeravalo centar aluminijske industrije graditi u Mostaru, oštro zamjeralo.

K[ardelj] upao da ne vjeruje da bi ga prihvatili drugi, da ne bi ni Slovenija, oni u Sloveniji vide u Br[anku Mikuliću] tvrdu liniju, čvrstu ruku, a on ga je više puta pred njima branio. Ja sam rekao da se čudim takvom gledanju u Sloveniji, da je dobro da je branio Br[anka Mikulića], da je baš neki dan na moje pitanje kakvi su odnosi BiH sa Slovenijom ... ima li načelnih razlika i kakve su u pitanjima jugosl[ovenske] politike i bilaterale, odnosno među interesima dviju republika, Br[anko Mikulić] rekao da su nam pozicije po jugoslov[enskim] pitanjima identične, a nekih razlika kad se radi o problemima republika ima, ali su one razumljive. Tako, Slovenci imaju primjedaba oko daljeg razvoja nedovoljno razvijenih republika, tvrdeći, pored ostalog, da je već pitanje je li BiH tako nerazvijena kao što je bila – što donekle, kao pitanje, ima mjesta.³⁷

Ja sam, pri tom, nabacio ne bi li bilo u vezi sa upražnjavanjem mjesta sekretara, ako bi Dolanc išao na novu dužnost, pogodno i potrebno da se otvori pitanje, odnosno oživi ranija ideja o stvaranju političkog centra zemlje, odnosno reorganizacija vrha, pa da onda taj vrh i kongres priprema, da i tu nema razloga čekati, pa ne moramo ni kongres čekati, jer ćemo izgubiti na vremenu, a ne znamo šta nas čeka ...

K[ardelj] je najprije bio skeptičan da se to sad pokreće, odnosno da se može pokrenuti, ali je u docnijem razgovoru sve više prihvatao tu ideju kao dobru i realnu.

U međuvremenu je zvao Dolanc (2x) i izvještavao kako teku konsultacije, što je K[ardelj] meni prepričao: da Bosanci predlažu samo Dolanca, da Crnogorci predlažu četvoricu: Vidoja Ž[arkovića], Vesu [Veselina Đuranovića], [Voju] Srzentića i [Dobroslava] Čulafića, da Vojvođani nemaju kandidata, a složiće se s ostalima, da Makedonci predlažu Kiru [Gligorova] ili [Aleksandra] Grličkova, da Kosovari predlažu Vidoja [Žarkovića] i (čini mi se da je rekao Kiru), da su svi koncilijski i niko nije isključiv. Ostale su još 3 republike: Slovenija, Hrvatska i Srbija. Dosad svi se slažu da je najvažnije naći najpogodniju ličnost. Sa preostale 3 republike konsultacije će se izvršiti u ponedjeljak.

U daljoj fazi, iza toga, došlo bi do zajedničkog razgovora sa drugovima iz republika i pokrajina s orijentacijom da se svede broj kandidata na mini-

³⁷ Ovaj problem odnosa između razvijenih i nerazvijenih dijelova zemlje često se postavljao u doba socijalističke Jugoslavije. Postojala je zakonska obaveza razvijenih da pomažu razvoj nerazvijenih, pa je djelovao i poseban Fond za brži razvoj nedovoljno razvijenih republika, ali je njegovim funkcioniranjem malo ko bio zadovoljan.

mum, odnosno da se nađe zajednički kandidat. Razumljivo, cijelo vrijeme držati u kursu, odnosno biti u neposrednoj vezi s drugom Titom.

Pošto sam ja ranije rekao da ne bi dobro bilo da se suviše, sada, jer imamo mogućnosti i pravo vrijeme da to rješavamo kroz godinu dana, insistiramo na zastupljenosti i pravu ove ili one republike, konkretno Crne Gore, Srbije ili nekog trećeg, niti da se ma ko u tome u ovom trenutku posebno podržava (ne više nego koliko da se prizna kao opravdano, da se ima u vidu, ali samo ukoliko i personalno rješenje najbolje odgovara...), da bi takvo insistiranje moglo dovesti i do sporova, da bi, zbog, recimo, neslaganja oko ličnosti Bosanci mogli postaviti i zahtjev da Bosanac bude i da ga predlože, predsjednik SIV-a do isteka BiH mandata, što sve ne bi bilo poželjno. K[ardelj] mi je, poslije razgovora s Dolancom, rekao da ima izgleda da neće doći do isključivosti i pretjeranom insistiranju na svom kandidatu.

Rekao je odmah svoja razmišljanja o kandidatima koji su predloženi. Za Dolanca rekao je, sada se, bar otvoreno ne protiveći, da, eto, i taj predlog stoji, vidiće šta će još reći ostale 3 republike, pa ćemo i taj i sve predloge suočiti i uzeti u obzir sve te razloge koji stoje ... Za crnogorske predloge misli da Ž[arković] ne dolazi u obzir, da, za njega, dolaze u obzir Vesu [Veselin Đuranović] i Vojo [Sržentić], pri čemu je i za jednog i za drugog rekao dosta komplimentata. Za Kiru [Gligorova] i [Aleksandra] Grličkova rekao da ne dolaze u obzir (Grličkov je i veoma slabog zdravlja).

Ja sam se manje-više slagao, sem što sam rekao da imam drugo mišljenje o V[oji] S[ržentiću] i mislim da Ž[arković] i on ne bi došli u obzir. Za Vesu [Veselina Đuranovića] sam rekao da je tačno da ima dobrih osobina ali neka opet poredi njega i Dolanca i kako bi jedan i drugi, s kakvim šansama i prednostima preuzeli SIV, te kadrove kojima nije svejedno ko će im doći za predsjednika, i s kakvim autoritetom u Jugoslaviji i vani, na šta se on opet složio da tu jest velika razlika.

Kad sam ranije, u toku razgovora rekao da zamjena sekretara IK jest bitna, ali, ipak, ne tako kao predsjednika SIV-a, i da, dok se to ne riješi, može poslove voditi i jedan od sekretara u IK-tetu, K[ardelj] rekao da to ne bi išlo, jer je stanje u IK-tu loše, i Dolanc jedva uspijeva da održi manje ili više uspješno, IK-tet kao tijelo.

Pojedinci vuku na svoju stranu – i tu naveo J[uru] B[ilića],³⁸ na koga mu se Dolanc žalio i pričao svoje razgovore s njim, ali Jure dalje tera sâm. Ja

³⁸ Jure Bilić rođen je 1922. u Makarskoj. Obavljao je niz republičkih i saveznih političkih dužnosti. Bio je član Izvršnog komiteta CKSKH i Izvršnog biroa Predsjedništva SKJ. Od

sam dodao da je to tačno, ali da bi se to prevazišlo ako bi se i to stanje rješavalo drugačijom organizacijom vrha, da Jure djeluje kao slobodni strijelac, ali on ipak nije to, iza njega i s njim i ne baš tako neorganizovano djeluju drugi – i [Stipe] Šušvar i opozicionari i nacionalisti i demagozi po nekim našim punktovima,³⁹ u listovima i institucijama, navodio mu primjere (NIN-a, “Politike”, televizije, protežiranje nekih ljudi koji su aktivni i poznati oponenti našem kursu, da se pokazuje da ima istine u onome o čemu je bilo govora na jednoj sjednici Predsjedništva CK SKJ – o tome je i Br[anko Mikulić] govorio, da ti elementi dižu opet glavu, a ne nailaze na adekvatnu našu reakciju).

K[ardelj] rekao da to stoji, ali, sami po sebi, ti pojedinci nisu najvažniji, oni neće ugroziti ovo društvo. Ako bi oni mogli ugroziti ovo društvo, onda ono zaista i ne bi vrijedilo: težište treba baciti na uzroke, na stanje razvoja stvarnog samoupravljanja, područjavanja politike u tim institucijama i uopšte u tim sredinama.

Ja sam rekao da se s tim slažem, ali su ovo javni oblici tog stanja koji upozoravaju. Dugi nevezan razgovor vraćao se na temu oko Partije, klase, agrarne politike, amnestije političkih zatvorenika ...

K[ardelj] naročito podvlači štetnost B. izjave i pisanja oko r[adničke] klase i njegovih shvatanja kao shvatanja i drugih kad se radi o r[adničkoj] klasi i kako da ona bude zastupljena u Partiji i sl[ično]. Pominjao da je to Staljinov prilaz, rekao da se sprema da polemiše sa nekim člancima, kao onom iz *Pregleda* i nekim drugim (ne sjećam se kojim). Ja sam ga obavijestio šta je na prijedlog F[ranje] Herljevića usvojeno na Predsjedništvu u pogledu amnestije političkih zatvorenika, jednog njihovog broja, da mislim da je to dobro i dosta hitno, pored ostalog i pred pripreme beogradskog KEBS-a – sad se opet oživljava neka kampanja oko tog Mihajlova itd. K[ardelj] rekao da on tu ideju jako podržava: ne u prvom redu zbog Zapada – te kampanje – tu oni nama nemaju šta, ne mogu – nego zbog nas samih. I sad nije nam ubjedljivo što držimo tog Mihajlova kad nije nikakva opasnost, ne znači ni-

1978. bio je predsjednik Sabora SRH, a od 1982. predsjednik Predsjedništva CKSKH, te od 1983. do 1986. član Predsjedništva CKSKJ. Umro je 2006. godine.

³⁹ Stipe Šušvar rođen je 1936. godine. Profesor je sociologije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Od 1974. do 1982. bio je republički ministar za prosvjetu i kulturu i u tom razdoblju inicirao reformu školstva. Od 1982. bio je član Predsjedništva CKSKH i inicirao nastanak tzv. Bijele knjige, u kojoj se obračunava sa kritikama koje su se javljale na račun SKJ. Kasnije je bio predsjednik CKSKJ. Umro je u Zagrebu 2004. godine.

šta, a na slobodi pogotovo. K[ardelj] rekao da bi Fr[anjo Herljević] trebao da o tome vidi sa Predsjednikom [Titom]. Ja sam rekao da je on to već učinio i rekao sam mišljenje druga T[ita].

Bilo je govora oko pogibije Džeme i Raze i ostalih, o veličini gubitka, o vrijednosti Džeme i onoga što je učinio, pri čemu je K[ardelj] dodao da je to Džemo, pored svojih osobina, mogao učiniti i zato što je imao podršku i pomoć (To je tako naglasio da sam stekao dojam da hoće da kaže da sada kada se govori o djelu i zaslugama Džeme, zaboravlja se, a trebalo bi reći i o podršci koju je imao, i o drugim ljudima iz SIV-a, iz rep[ublika] i pok[rajina] koji su se za iste stvari borili).

Ja sam rekao da je to tačno, kao i to da ta podrška, njen efekat, zavisi i od toga kakav je onaj kome se daje, što je on prihvatio.

Na kraju me molio da mu pogledam dio teksta – iz većeg rada koji priprema – o Ivančićima i da kažem svoje mišljenje i primjedbe i da li to uopšte valja. Ja sam pogledao – to je bilo veoma dobro, ali, zaista, još prva redakcija. Kako je i on rekao, dao sam mu 2 – 3 načelne primjedbe koje je on usvojio ■

WHO IS GOING TO SUCCEED DŽEMAL BIJEDIĆ?
THE CONVERSATION BETWEEN CVIJETIN MIJATOVIĆ AND
EDVARD KARDELJ ON THE BRIONI ISLANDS
FROM THE 27TH JANUARY 1977

Husnija Kamberović

Summary

The issue about the election of the new Yugoslav prime minister arose after the tragic death of Džemal Bijedić on the 18th January 1977. Consultations lasted during January and February and were ended with the election of Veselin Đuranović who was the sixth prime minister of Socialist Yugoslavia. From the conversation led on the 27th January 1977 on the Brioni islands between Edvard Kardelj and Cvijetin Mijatović, two members of the Presidency of the SFRY, we can see that the choice was not an easy one. Stane Dolanc, Branko Mikulić, Kiro Gligorov, Miloš Minić, Vi-

doje Žarković, Veselin Đuranović, Vojo Srzentića, Dobroslav Ćulafića, Aleksandar Grličkov were all mentioned as possible successors to Bijedić. At the time of the Kardelj-Mijatović conversation an idea arose about the creation of a political centre in the state which could make quick decisions without waiting for assemblies and opinions of existing elected organs of state ■